

Львівський державний університет
фізичної культури імені Івана Боберського
Lwowski Państwowy Uniwersytet
Kultury Fizycznej im. Ivana Boberskiego

Поморська Школа Вища у Старогарді Гданському
Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim

ЗДОРОВ'Я, ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ, ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПЕДАГОГІКА

монографія

ZDROWIE, FIZJOTERAPIA, KULTURA FIZYCZNA I PEDAGOGIKA

monografia

Наукове редагування (Redakcja naukowa):

Богдан Кіндзер (Bogdan Kindzer)
Даріуш В. Скальські (Dariusz W. Skalski)
Оксана Заболотна (Oksana Zabolotna)
Андрій Сущенко (Andrzej Sushchenko)
Ігор Григус (Igor Grygus)

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Старогард Гданські - Львів 2022

***Zdrowie, fizjoterapia,
kultura fizyczna i pedagogika***

MONOGRAFIA

***Здоров'я, фізична терапія,
Фізична культура та педагогіка***

МОНОГРАФІЯ

Redakcja naukowa (Наукове редагування):

Bogdan Kindzer (Bogdan Kindzer)

Dariusz W. Skalski (Dariusz W. Skalski)

Oksana Zabolotna (Oksana Zabolotna)

Andrzej Sushchenko (Andrzej Sushchenko)

Igor Grygus (Igor Grygus)

Starogard Gdański - Lwów 2022

Старогард Гданьські - Львів 2022

**PROBLEM ORGANIZACJI PROCESU WYCHOWAWCZEGO NA
LEKCJACH WYCHOWANIA FIZYCZNEGO DLA DZIECI ZE
SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI (SPE)**

**ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА
УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ (ООП)**

**TO THE PROBLEM OF ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS
DURING PHYSICAL EDUCATION CLASSES FOR CHILDREN WITH
SPECIAL EDUCATION NEEDS**

Наталія Семенова^{1, 2}, Наталія Сороколіт¹, Олена Ханікянц¹

¹ Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського, м. Львів, Україна

² Медичний фаховий коледж Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, м. Львів, Україна

Słowa kluczowe: wychowanie fizyczne, dzieci, specjalne potrzeby edukacyjne

Ключові слова: фізичне виховання, діти, особливі освітні потреби

Keywords: physical education, children, special educational needs

Streszczenie

W artykule przeanalizowano badania naukowców, które wskazują na istniejący trend pogarszania się wskaźników zdrowotnych dzieci i młodzieży na Ukrainie. Ustalono wzrost liczby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w placówkach przedszkolnych, ubiegających się o kształcenie w szkołach średnich. Dane dotyczące wprowadzenia edukacji włączającej w instytucjach szkolnictwa zawodowego, zawodowego i wyższego Ujawniły problemy, które pojawiają się w procesie edukacyjnym przed nauczycielami wychowania fizycznego, zarówno organizatorami procesu edukacyjnego, jak i uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz ich rodzicami. Celem badania było określenie problematyki specjalistów ds. szkolenia specjalistów do pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, która posłużyła jako podstawa do opracowania kursu szkoleniowego dla nauczycieli wychowania fizycznego szkół średnich ogólnokształcących oraz instruktorów wychowania fizycznego przedszkolnych placówek edukacyjnych na temat: "Wychowanie fizyczne dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (OOP)".

Анотації

У статті проаналізовано дослідження науковців, які свідчать про наявну тенденцію погіршення показників здоров'я дітей та підлітків в Україні. Встановлено зростання кількості вихованців з особливими освітніми потребами у дошкільних установах, здобувачів освіти у загальноосвітніх закладах. Проаналізовано дані щодо запровадження інклюзивного навчання в закладах професійної, професійно-технічної та вищої освіти. Виявлено проблеми які виникають у ході навчального процесу перед вчителями фізичної культури, як організаторами освітнього процесу, так і перед учнями із особливими освітніми потребами та їх батьками. Метою дослідження було визначення проблемного поля підготовки фахівців для роботи із дітьми з особливими освітніми потребами, що послужило підґрунтям розроблення курсу підвищення кваліфікації для учителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти та інструкторів з фізичного виховання закладів дошкільної освіти на тему: «Фізичне виховання дітей з особливими освітніми потребами (ООП)».

Summary

The scientists' researches that state about existing tendency of deterioration of health indicators among children and teenagers in Ukraine are analyzed in the article. There was determined the increase of number of pupils with special education needs in the pre-school establishments and students in general education schools. There was analyzed data about implementation of inclusive education in professional, profession-technical and high education. There was revealed problems that occur in the process of studying process that are faced by physical education teachers, as managers of educational process, so by pupils with special educational needs and by their parents. The goal of research is to determine the problematic field of specialists' preparation to work with children with special education needs. This is the basis of elaboration of the course of qualification increase for physical education teachers from general education schools and for instructors from physical education from pre-school educational establishments. The topic of the course is "Physical education of children with special education needs".

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Із різних наукових джерел відомо, що стан здоров'я дітей як в Україні так і у всьому світі викликає занепокоєння [1, 2, 5, 10, 12, 14]. Результати численних досліджень свідчать про наявну тенденцію погіршення показників здоров'я дітей та підлітків в Україні [5, 6, 10, 12]. У сучасних умовах стан здоров'я дітей має неабияке значення, оскільки саме від стану здоров'я зростаючого покоління залежить розвиток суспільства у майбутньому. Так як із наукових джерел відомо, що джерело виникнення відмінностей у здоров'ї дорослих слід шукати в їхньому дитинстві [6, 11]. Тому збереження і відновлення здоров'я дітей стає надзвичайно важливою справою і є не лише особистим

надбанням людини, але й суспільним багатством, одним із найважливіших показників добробуту народу.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), лише 20 % народжених дітей умовно вважається здоровими, інші – або страждають порушеннями психофізичного розвитку, або перебувають у стані між здоров'ям і хворобою, так званім преморбідним станом. Ситуація зі здоров'ям дітей наблизилась до критичної: підвищується рівень загальної захворюваності та поширеність захворювань окремих органів і систем.

Спостерігається кількісне зростання функціональних розладів, гострої та хронічної соматичної захворюваності, синдрому дезадаптації, вроджених вад розвитку, морфофункціональних відхилень, зростає число дітей інвалідів, викликає чималу стурбованість і той факт, що збільшується кількість дітей із розладами психіки та поведінки, відповідно зменшується група здорових дітей [5, 6].

Негативний вплив на здоров'я дитини здійснюють високий темп та ритм життя, модернізація навчального процесу (перехід навчальних закладів на новий зміст, структуру і термін навчання, створення нових моделей загальноосвітніх навчальних закладів), інформаційні перенавантаження висувають високі вимоги до організму школярів. Тривалий вплив несприятливих чинників сприяє виникненню функціональних розладів, які з часом призводять до формування стійкої патології [5].

Особливої уваги у процесі виховання та навчання потребують діти, що вже мають захворювання. Адже, за свідченнями фахівців кожна четверта дитина дошкільного віку хворіє протягом року більше 4 разів, а профілактичні огляди дітей свідчать, що 50-80% вихованців у групах дошкільних установ нездорові. Поширення захворюваності серед дитячого населення в Україні є найвищою за останні роки, причому за всіма основними класами хвороб.

У 40% дітей дошкільного віку розвиток рухових здібностей характеризується рівнем нижчим за середній, що як правило є результатом недостатньої рухової активності дітей, також може свідчити про низький рівень фізичного розвитку і у підсумку діти мають ослаблене здоров'я.

За результатами досліджень Інституту педіатрії, акушерства та гінекології АМН України значно погіршився стан здоров'я дітей молодшого шкільного віку. Так, 70% дітей, які готуються до школи, вже мають порушення стану здоров'я, а 30 % – хронічні захворювання; понад половину дітей цього віку мають таку розумову та фізичну працездатність, що не відповідає їхньому фізичному та психічному навантаженню в школі. Численні наукові дослідження також доводять, що на стан здоров'я дітей

впливає так званий шкільний фактор, про що свідчить суттєве збільшення різних захворювань під час тривалого навчання у школі [3]. Впродовж навчання в школі у дітей у 3–4 рази зростає патологія органів травлення, у два рази – органів зору та нервової системи.

Вище зазначені негативні тенденції з боку здоров'я школярів посилюють зростання кількості учнів, які за станом здоров'я належать до спеціальної медичної групи (СМГ). Опитування батьків школярів у всіх класах показало, що близько 70-87% батьків вважають необхідним запровадження у шкіл уроків лікувально-профілактичної фізичної культури [9].

Із ратифікацією державою Конвенції ООН про права осіб із інвалідністю у 2009 році і набутті чинності цих міжнародних документів на території України у 2010 році було внесено зміни до Закону України «Про загальну середню освіту», згідно з якими діти із особливими освітніми потребами (ООП) отримали можливість здобувати загальну середню освіту дистанційно, а також у спеціальних і інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти [8].

За статистичними даними кількість дітей із ООП щорічно збільшується. За даними МОН України, станом на 1 січня 2020 року в інклюзивних класах навчається 19345 учнів із особливими освітніми потребами. Ця кількість у 7 разів перевищує дані п'ятирічної давнини. На початок 2020 року в Україні створено 13782 інклюзивні класи. Так, у 2019/2020 навчальному році 35% від загальної кількості закладів загальної середньої освіти організували інклюзивне навчання. У закладах дошкільної освіти станом на 1 січня 2020 року здобувають освіту 4681 вихованців із особливими освітніми потребами. Також із 2019/2020 навчального року інклюзивне навчання запроваджено в закладах професійної, професійно-технічної та вищої освіти, де інклюзивно навчаються 1312 здобувачів освіти з особливими освітніми потребами [4].

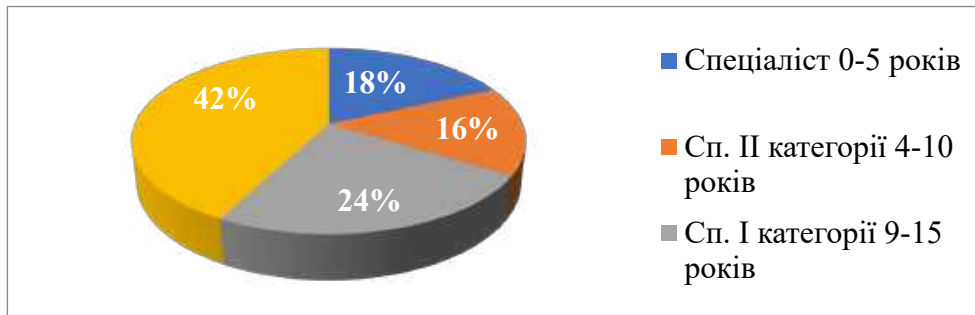
Серед фахівців існує думка, що перед фізичним вихованням в інклюзивній освіті, постає велика кількість проблем, пов'язана із його реалізацією у порівнянні з іншими предметами і дисциплінами. За твердженнями фахівців навчальна діяльність здебільшого залишається неадаптованою до особливостей розвитку і стану здоров'я сучасних школярів. Педагоги недостатньо підготовлені до діяльності з формування і збереження здоров'я учнів [3, 7, 13, 14].

Отже, незважаючи на численні дослідження в галузі фізичного виховання дітей, питання організації освітнього процесу на уроках фізичної культури для дітей із ООП, підготовки і перепідготовки фахівців фізичного виховання що працюють із дітьми з ООП залишається актуальними.

Мета і організація дослідження. З метою визначення проблемного поля підготовки фахівців для роботи із дітьми з особливими освітніми потребами і подальшого формування курсу підвищення кваліфікації для **учителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти та інструкторів з фізичного виховання закладів дошкільної освіти** на тему: **«Фізичне виховання дітей з особливими освітніми потребами (ООП)»** було організовано і проведено он лайн опитування серед вчителів фізичної культури. Яке було розроблене, проведене і проаналізоване **науково-педагогічними працівниками кафедри** Теорії і методики фізичної культури Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського. Он лайн анкета містила 40 питань, які стосувалися як теоретичних, методичних, організаційних та інших питань процесу фізичного виховання дітей із ООП.

Виклад основного матеріалу і аналіз отриманих наукових результатів

У он лайн опитуванні взяли участь 71 вчитель фізичної культури із різним досвідом педагогічної діяльності (рис.1).

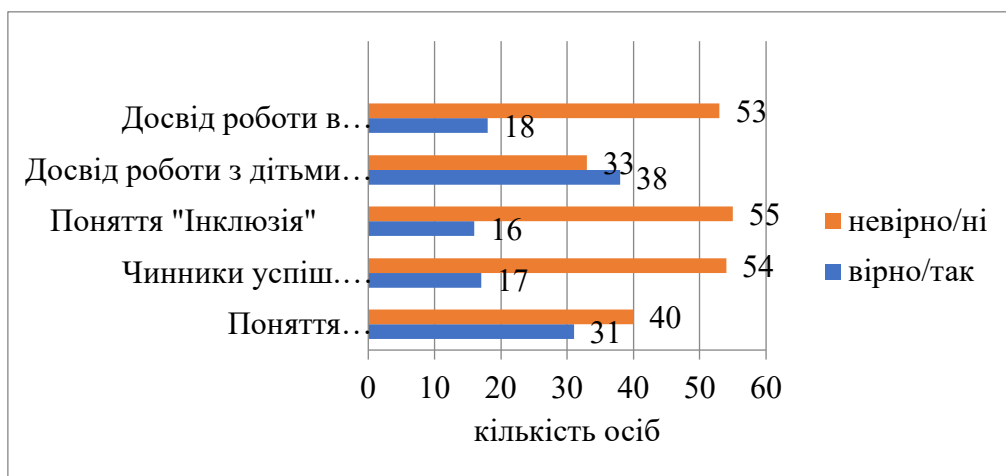

Рис. 1. Контингент респондентів (71 особа)

Серед респондентів 42 % становили досвідчені вчителі – із вищою категорією і досвідом роботи від 15 до 48 років. Близько чверті респондентів були вчителі I кваліфікаційної категорії із досвідом роботи від 9 до 15 років, 16 і 18 % становили вчителі II категорії і які не мали категорії із досвідом роботи 4–10 і 0–5 років відповідно.

Аналіз відповідей на запитання дозволив встановити, що тільки 18 учителів з 71 мають досвід роботи із дітьми в інклюзивному класі, проте більша половина респондентів, а саме 38 осіб, зазначили, що мають досвід у роботі із дітьми з особливими освітніми потребами, до яких нале-

жать як учні з інклюзією, так і діти із ослабленим здоров'ям, які займаються на уроках фізичної культури у складі спеціальної медичної групи. Нажаль тільки 16 осіб з опитаних учителів фізичної культури мають розуміння поняття «інклюзія», і практично стільки ж розуміють чинники які сприяють успішному функціонуванню інклюзивного навчання. Серед респондентів менша половина, а саме 31 особа з 71, правильно трактують поняття «диференційоване фізичне виховання» (рис. 2). Стосовно інших запитань які містила анкета правильні відповіді давали від 20 до 49 % респондентів.

Рис. 2. Результати опитування вчителів

Отримані результати опитування вчителів за допомогою он лайн анкетування дозволили визначити, що більшість є недостатньо компетентними у питаннях роботи із дітьми з ООП, серед опитаних вчителів спостерігається брак володіння: технологіями організації освітнього процесу з фізичного виховання які б враховували індивідуальні особливості розвитку дітей з ООП, методичними прийомами у фізичному вихованні дітей з ослабленим здоров'ям за різними нозологіями тощо.

Отже аналіз наукової та методичної літератури, багаторічний досвід викладання у різного рівня закладах освіти науково-педагогічними працівниками кафедри та одержані результати он лайн опитування дозволили розробити курс підвищення кваліфікації **для учителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти та інструкторів з фізичного виховання закладів дошкільної освіти на тему: «Фізичне виховання дітей з особливими освітніми потребами (ООП)».**

Курс підвищення кваліфікації містить три змістові модулі, які охоплюють питання інклюзивного навчання: сутність, принципи, переваги та значення фізичного виховання для дітей з особливими освітніми потребами; диференційованого підходу як педагогічної технології навчання учнів з особливими освітніми потребами з урахуванням статі, гендерного підходу, психологічних особливостей гіперактивних дітей та стану здоров'я; методики проведення занять з учнями підготовчої, спеціальної медичних груп різних нозологій.

Упродовж проведення змістовних модулів курсів підвищення кваліфікації викладачі кафедри Теорії і методики фізичної культури ЛДУФК ім. Івана Боберського мають на меті:

- ознайомити слухачів із поняттями про «інклюзію», сутність інклюзивного навчання, принципами та функціями інклюзивного навчання, деонтології інклюзивної освіти; основними напрямками та перспективами розвитку інклюзивної освіти;
- сприяти оволодінню компетентностями, які необхідні для ефективної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами під час уроку фізичної культури; технологіями організації освітнього процесу з фізичного виховання з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дітей з особливими освітніми потребами; навичками створення сприятливих умов для взаємодії дітей в умовах інклюзивної освіти.
- сприяти удосконаленню фахової майстерності щодо використання сучасних методик і підходів у роботі із дітьми з різними нозологіями (СМГ) в своїй практичній діяльності тощо.

Висновки

За результатами он лайн опитування, у якому взяли участь вчителі фізичної культури у кількості 71 особа, було визначено, що більшість учасників опитування є недостатньо компетентними у питаннях роботи із дітьми з ООП, серед учителів спостерігається брак володіння: технологіями організації освітнього процесу з фізичного виховання які б враховували індивідуальні особливості розвитку дітей з ООП, методичними прийомами у фізичному вихованні дітей з ослабленим здоров'ям за різними нозологіями тощо.

Встановлено, що підготовка фахівців фізичної культури для ефективної організації освітнього процесу на уроках фізичної культури для дітей із особливими освітніми потребами з метою їх навчання, виховання, оздоровлення і профілактиці посилення наявного

захворювання та виникнення супутніх проблем із здоров'ям залишається актуальним і потребує подальшого вивчення.

Підтверджено наявність низки невирішених проблем пов'язаних із підготовкою і перепідготовкою фахівців фізичної культури для роботи із дітьми з особливими освітніми потребами, що свідчить про актуальність організованих курсів підвищення кваліфікації.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у висвітленні результатів відповідей на запитання анкети та аналізу ефективності курсу підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури.

Список літератури

1. Anna Kienig (2018). Wychowanie fizyczne uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Przegląd badań. Режим доступу: <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/16796>
2. Anna Kienig 2018 Edukacja inkluzyjna w wychowaniu fizycznym Режим доступу: http://wswwit.com.pl/userfiles/Czasopismo/Roczniki%20WSWWIT%202018_1kw.pdf
3. Горопаха Н. М. Фізичне виховання дошкільників та молодших школярів у контексті інклюзивної освіти: проблеми наступності та перспективності / Н. М. Горопаха // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. - 2014. - Вип. 10. - С. 11-15. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2014_10_6.
4. Міністерство освіти і науки України. Статистичні дані. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/statistichni-dani>
5. Няньковський С. Л. Динаміка стану здоров'я школярів в Україні за даними анкетного опитування / С. Л. Няньковський, М. С. Яцула, О. С. Няньковська, А. В. Титуса // Здоров'я дитини. - 2018. - Т. 13, № 5. - С. 425-431. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zd_2018_13_5_3.
6. Няньковський С.Л., Яцула М.С., Чикайло М.І., Пасечнюк І.В. (2012) «Здоровье ребенка» Стан здоров'я школярів в Україні 5 (40) режим доступу: <http://www.mif-ua.com/archive/article/32962>
7. Пилипчук, О. П. Методика проведення фізкультурно-оздоровчих занять з елементами дзюдо для дітей з особливими освітніми потребами / О. П. Пилипчук, І. М. Скрипка // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наукових праць / За ред.

- О. В. Тимошенка. – Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. – Випуск 1 (129) 21. – С. 83-87. – DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2021.1(129).18.
8. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. – Київ: ТОВ «Агенство» Україна»:2019.– 300 с.).
  9. Проект «Здорові діти» Режим доступу: https://zaxid.net/resources/newsfiles/549375_ditu.pdf
  10. Семенова Н. В. Обґрунтування режиму рухової активності студенток 15–17 років з різним рівнем соматичного здоров'я : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту : 24.00.02 / Н. В. Семенова ; ЛДУФК. – Львів, 2015. – 20 с.
  11. Семенова Н. Роль рухової активності у формуванні здоров'я дітей дошкільного віку / Наталія Семенова // Фізична активність і якість життя людини : зб. тез доп. IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (10 черв. 2020 р.). – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. – С. 102.
  12. Семенова Н.В., Магльований А.В. (2012) Динаміка показників загальної фізичної працездатності студенток і курсу медичного коледжу під впливом диференційованого обсягу рухової активності. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. том. 8, с. 87-90
  13. Форостян, О. Проблеми організації уроків фізичної культури в інклюзивному класі [Текст] / О. Форостян // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал / Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка ; [редкол.: А. А. Сбруєва, М. А. Бойченко, О. Є. Антонова та ін.]. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. – № 8 (82). – С. 256–265.
  14. Ханіянц О. В., Сороколіт Н. С., Семенова Н. В. Стан та перспективи реалізації інклюзивної освіти у фізичному вихованні школярів / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. Науково - педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць Т. 21, № 6 К(135), с. 186-193.